

VALORACIÓ DE JUDICIS SOBRE EL CARÀCTER CATALÀ*

Joan SUBIRATS i SOLER**

RESUMEN

La conferencia consta de dos partes bien diferenciadas. La primera representa una aproximación al tema de la caracterología colectiva y la relación que ésta guarda con las nociones de «Estado» y de «Nación». Se explica también cómo se produce la tergiversación de esta caracterología propia de cada nación, como consecuencia de las fronteras artificiales que establecen los diferentes estados. A pesar de estas deformaciones, se demuestra también cómo la importancia de este carácter colectivo de cada pueblo es tal, que resulta imposible ignorar su existencia. Y esta afirmación se fundamenta en tres pruebas concretas:

*Conferència pronunciada a l'Ateneu Barcelonès amb data 13 de gener del 1982.

**L'autor va néixer a Barcelona el 23 de juny de 1960. En el moment de pronunciar la conferència cursava 5è curs de Psicologia a la U.A.B. Ha col·laborat en l'adaptació al català de l'Escala d'Intel·ligència de Wechsler per a Nens (WISC) i, fora de l'àmbit universitari, a la campanya «La Universitat de Tots». Sempre s'ha interessat per la caracterologia dels pobles, i particularment pel caràcter català; en aquest sentit, vol agrair la inestimable col·laboració i orientacions del professor Carles Muñoz i Espinalt.

1) Porque el primer juicio que se hace de cualquier persona siempre se da en función de su lugar de procedencia.

2) Porque la crisis actual de las ideologías políticas demuestra que no hay ideología posible sin un previo conocimiento de la psicología de los pueblos.

3) Porque todas las definiciones que se han hecho a través de la historia acerca de lo que es una «nación», han tenido que hacer referencia necesariamente a esta forma particular de pensar y de hacer las cosas que distingue a unos pueblos de otros, han tenido que hablar, en definitiva, de su carácter colectivo.

La segunda parte de la conferencia constituye, a partir de una serie de entrevistas publicadas por el diario Avui, un análisis del carácter catalán y de las características que lo configuran realmente, al margen de los tópicos que a menudo lo falsean y enmascaran. Concretamente son analizados los siete rasgos atribuidos de una forma mayoritaria por los entrevistados a nuestra manera de ser, como respuesta a una de las preguntas de que constaban las entrevistas: ¿Qué características cree que definen mejor la manera de ser catalana?

La idea fundamental que se desprende de este trabajo radica en que demuestra cómo la existencia de la caracterología catalana es de una evidencia absoluta. Requiere, sin embargo, un estudio sistemático y profundo para llegar a un conocimiento exacto y objetivo de nuestra manera de ser, que entronque con nuestro pasado, con nuestra historia, pero que nos permita a la vez proyectarnos más eficazmente como nación hacia el futuro.

ABSTRACT

The conference has two well differentiated parts. The first one is a reference to the collective characterology and how it is related to the notions of «state» and «nation». It is also explained how the misrepresentation of this characterology specific in each nation is produced as a consequence of the artificial frontiers established by the different states. In spite of these deformations it is also stated how the collective characterology of each people is such that it's impossible to ignore its existence. This affirmation is based on three concrete demonstrations:

1) The first judgment of a person is always in function of his place of origin.

2) The present crisis of political ideologies demonstrates that there is no possible ideology without a previous knowledge of the psychology of the people.

3) *All definitions that have been made throughout history concerning what a «nation» is, have had to refer necessarily to that particular way of thinking and acting that distinguishes one people from another. After all, they have had to speak about their collective character.*

The second part of the conference, based on a series of interviews published by Avui, is an analysis of the catalan character and the characteristics that really form it, forgetting the topics that often falsify and mask it. Exactly the seven traits attributed by the majority of those interviewed to our way of being are analyzed as a reply to one of the questions in the interviews: Which characteristics do you think better define the Catalan way of being?

The basic idea that derives from this project is that it demonstrates as absolute proof the existence of the catalan characterology. However it requires a systematic and deep investigation in order to reach an exact and objective knowledge of our way of being, that connects with our past, with our history, but at the same time allows us to project ourselves more efficiently, as a nation, towards the future.

Per començar voldria plantejar una pregunta: *Com pot ser que essent tan viu i concret el caràcter d'un poble, sigui sempre tan tergiversat i mal estudiat?* Seguint la metodologia espinaltiana, —o sigui, l'escola de Carles Muñoz i Espinalt, de qui em considero deixeble—, la resposta a la pregunta esdevé clara i contundent: la psicologia dels pobles és tergiversada per l'acció de les fronteres artificials que estableixen els estats.

En efecte, cada estat és constituït per una sèrie de pobles, amb una caracterologia pròpia, que coexisteixen més o menys pacíficament dintre dels límits geogràfics, però sempre artificials, que estableixen aquests estats. Ara bé, això no vol dir de cap manera que cadascun d'aquests pobles s'identifiqui amb l'esperit de l'estat del qual formen part. La tergiversació es produeix en el moment que els estats volen emmascarar la caracterologia dels diferents pobles que els constitueixen i propugnen com a substituït un caràcter «únic» i teòricament comú a tot l'estat, quan aquest caràcter no existeix.

Per exemple, no té sentit parlar d'un «caràcter espanyol», senzillament perquè no existeix una mentalitat espanyola. Sí que podem parlar, en canvi, d'un caràcter castellà, un caràcter basc i, naturalment, d'un caràcter català, per posar tres exemples. Des d'un altre punt de vista, un català, pel simple fet de ser català, ja és europeu, però no necessàriament és espanyol, ja que hi ha catalans que formen part de l'estat francès. Igualment podríem dir que el poble català és un poble ibèric, i és ben cert, però resulta que els portuguesos també són ibèrics i no tenen res a veure ni amb Castella ni amb Espanya. I això no passa només a la península sinó arreu d'Europa. No podem parlar tampoc d'un caràcter francès perquè França és un altre estat artificial que aplega els bretons, els normands, els occitans, etc., tots ells pobles amb uns trets diferencials prou clars. A més a més, tothom sap que hi ha un tros de França que és de nacionalitat catalana.

Però la tergiversació encara va molt més lluny, perquè dintre de cada estat sempre hi ha nuclis que volen estar per sobre dels altres al preu que sigui i és llavors quan, si no hi ha la possibilitat d'una ocupació militar, intervenen les anomenades «guerres psicològiques». Aquestes «guerres» s'orienten a minar la moral i a dissoldre la consciència nacional d'aquests altres pobles teòricament inferiors. Concretament, les guerres psicològiques vers Catalunya han estat molt diverses. No cal recordar ara la campanya que en el seu dia denunciava l'hipotètic centralisme de la ciutat de Barcelona, o aquella altra que va intentar trencar la unitat idiomàtica de la llengua catalana, tot dient que el català i el valencià eren dues llengües diferents. Recentment s'ha intentat, i de fet s'ha aconseguit parcialment, minar la moral del nostre poble mitjançant la manipulació del mot «nacionalitat», un mot que si bé és cert que surt a la Constitució Espanyola l'han buidat d'un contingut mínimament coherent per tal que la gent no sàpiga ben bé en què consisteix això de ser una nació.

En fi, ens podríem estendre molt més encara, però ja tenim prou exemples per a demostrar que les relacions entre els pobles que integren els estats són molt complicades, i sovint estan subjectes a interessos inconfessables que procuren que el caràcter de cadascun d'aquests pobles no pugui estudiar-se científicament. Com a conseqüència de tot això, resulta fàcil deduir que jutjar el caràcter d'un poble és difícil, extraordinàriament difícil, i per fer-ho, cal una cautela i un rigor científic més precís que en cap altra disciplina, per tal que aquest mateix rigor no pugui ser tergiversat també. Hem de pensar que si per copsar un caràcter individual ja hi ha moltes dificultats, per copsar-ne un de col·lectiu encara n'hi ha més, essent múltiples els interessos ocults que volen tergiversar-lo.

Malgrat totes aquestes deformacions a l'hora d'estudiar el caràcter d'un poble, la importància d'aquest és tal, que resulta gairebé impossible ignorar la seva existència. I això ho justificant amb tres proves ben concretes:

1) La primera fa referència al fet que el primer judici que es fa de qualsevol persona es dona sempre en funció del seu lloc de procedència. Dit d'una forma planera, és allò que passa quan ens presenten una persona d'un altre país a qui no coneixem i li preguntem: vostè d'on és? Doncs miri, ens pot contestar, jo sóc català o jo sóc escocès, etc. Automàticament atribuïm a aquesta persona els trets comuns, o que creiem comuns, als de la seva mateixa nacionalitat. És a dir que, generalment, tenim ja una idea prèvia sobre el caràcter dels pobles. Això, que en termes sociològics s'anomena «solera social» fa que els individus sempre siguin jutjats pel seu caràcter nacional. S'ha de dir també, però, que aquestes idees preconcebudes sobre els pobles moltes vegades corresponen a estereotips o són idees tòpiques que no reflecteixen ben bé la realitat del grup humà que intenten descriure. Aquest fenomen es dona molt freqüentment, com veurem, quan es parla del caràcter català. De moment, però, el que cal retenir com a idea fonamental és que som jutjats en funció del lloc d'origen.

2) La segona prova ens la dona un fet clar i concret com és la crisi de les ideologies i, particularment, de les ideologies polítiques. I això ho veiem constantment: les divisions i lluites internes dintre de diferents partits, dels quals no cal recordar ara els noms, se succeeixen dia rera dia. Aquesta crisi és mundial, és cert, però a Catalunya pren unes peculiaritats, uns matisos que la fan viure molt «a la catalana», per dir-ho d'alguna manera. Concretament, dintre dels nostres partits tothom es baralla deixant entreveure el tarannà que ens és comú i que queda expressat en tres modismes profundament catalans: «Tants caps tants barrets», «Cadascú és rei a casa seva» i «Més val ser cap d'arengada que cua de lluç». El nostre tarannà col·lectiu ja condiciona la nostra manera de fer no un partit polític, sinó qualsevol mena de grup social. I aquesta és una prova important perquè demostra que per damunt de qualsevol altra consideració hi ha un element inequívoc que preval per damunt de tot: el caràcter, la psicologia pròpia de cada poble i, en aquest cas concret, el caràcter català.

3) Però per si algú encara dubta de l'evidència d'aquesta caracterologia col·lectiva, tenim una tercera prova que es fonamenta en el fet que totes les definicions aparegudes sobre el que és una «nació» han hagut d'esmentar necessàriament l'existència d'aquesta caracterologia pròpia. Com a exemple podríem citar una de les definicions més clàssiques que s'han fet de nació,

concretament la que va fer Josep Stalin i que, a més a més, ens servirà per a desfer aquesta idea que afirma que Catalunya és una nació de burgesos, o bé que parlar de nacions és un problema burgès, perquè hem de creure que Stalin, de burgès, en tenia ben poc. La definició diu textualment, referint-se a la nació: «Comunidad estable de hombres formada históricamente con una lengua, un territorio, una vida económica, una psicología propia, que se manifiesta en una unidad de cultura». (STALIN, 1913). Altres definicions parlen de diferents aspectes, però tothom parla d'aquesta manera específica de pensar i de fer les coses d'aquell poble. Parlen, al capdavant, del seu caràcter. Un caràcter que, fins i tot, és més important que el propi idioma.

Una breu anàlisi de les tres proves adduïdes ens permet de fer unes reflexions:

Per una banda, constatar la importància extraordinària que té el caràcter dels pobles, fins a l'extrem que podem afirmar categòricament que la clau dels fets històrics no és una lluita de classes, sinó una lluita d'ètnies, de nacions, en definitiva, una lluita caracterològica entre pobles que se senten antagònics.

Per altra banda, remarcar la inqüestionable existència de la nació catalana. Les classes socials de les quals tant es parla potser no es veuen gaire clares en un país amb llegendària fama d'individualista com el nostre, però les nacions, i particularment la nació catalana, són d'una evidència absoluta. I hem de dir-ho ben clar: encara que oprimida, som una nació, i com a tal tenim un caràcter propi, amb virtuts i defectes, però al cap i a la fi és un caràcter nostre.

La paradoxa resulta, però, ben evident: allò que és l'essència d'una nació és el que pitjor coneixem. Però no solament en relació al nostre propi caràcter, sinó que tampoc no coneixem el caràcter dels nostres veïns, particularment del poble castellà. El fet de ser propers geogràficament no ha comportat mai una proximitat psicològica amb aquest poble. No coneixem, doncs, la mentalitat castellana ni tampoc la nostra pròpia i així ens van moltes coses com ens van. No caldria analitzar-nos d'una forma diferent?

Per valorar millor i de nou els judicis sobre el caràcter català partiré de l'anàlisi d'un material eminentment pràctic. Ja fa un cert temps el diari català *Avui* va portar a terme una campanya amb el nom de «*Avui 2000*»¹.

¹ La campanya «*Avui 2000*» va constar de diferents apartats, un dels quals feia referència a aquestes entrevistes. Sota l'epígraf «Instants» van anar apareixent publicades les diferents respostes dels personatges entrevistats. La primera va ser l'entrevista formulada a Josep Mª Espinás, que va ser publicada amb data 16-12-79 i l'última va aparèixer amb data 10-1-82, tenint com a protagonista Joan Sales.

Aquesta campanya es concretava en una sèrie d'entrevistes setmanals que tenien com a protagonistes diferents personatges de la vida catalana, els quals, en general, han tingut un protagonisme notable des dels àmbits polític, literari, religiós o empresarial en les últimes dècades. Les opinions de tots aquests personatges ens resultaran d'un notable interès, ja que el caràcter d'un poble en bona part es modifica en funció dels nuclis humans més actius que actuen dintre del seu àmbit. És a dir, les actuacions i opinions d'aquests que podríem anomenar «models» també poden donar-nos molt de caràcter. És per això que precisament aquests elements haurien de tenir una cura especial en parlar d'aspectes relacionats amb el seu país, i particularment si fan referència al seu caràcter.

En aquestes entrevistes es formulaven una sèrie de preguntes, una de les quals ens servirà per a desenvolupar el nostre tema. La pregunta deia textualment: *Quines característiques creieu que defineixen millor la manera de ser catalana?* A continuació el propi diari proposava un ventall de respostes entre les quals el personatge podia triar aquelles que trobés més adients, o bé afegir-ne de noves. Concretament es parlava de: *amor al treball, tot o res, covardia, tenacitat, filar massa prim, seny i rauxa, gasiveria, individualisme, capacitat de diàleg, xovinisme, caràcter tancat i obra ben feta*. L'anàlisi de la forma en què aquesta pregunta és contestada ens permetrà de comprendre millor què hi ha de cert i què hi ha de tòpic en parlar del caràcter català. Abans, però, voldria fer dues puntualitzacions sobre aquest tipus de material:

a) La primera es refereix a la mateixa estructura de la pregunta, la qual, com hem vist, sobretot és de tipus «tancat». És a dir, es proposen una sèrie d'opcions que limiten enormement la capacitat de resposta i la creativitat del propi entrevistat. A més a més, aquests tipus de qüestions són prou delicades, ja que com que la capacitat de fingir de l'home és infinita, la persona fàcilment pot generar mecanismes d'ocultació que enmascarin la veracitat o sinceritat de les respostes.

b) La segona està relacionada amb el tipus d'anàlisi que jo faré, la qual està fonamentada en algunes referències estadístiques. Tanmateix, aprofito l'avinentesa per a advertir que aquestes xifres s'han de prendre com a mera ment «orientatives». Cal tenir en compte que parlar de nombres dintre d'una ciència que té controvertides versions com ara la psicologia, presenta sovint greus inconvenients, entre altres causes perquè no hi ha facultats i aptituds químicament pures sinó que les interferències entre elles són contínues i, per tant, el valor de les xifres no deixa de ser un bon xic relatiu.

Fets aquests aclariments, passem a l'estudi de la pregunta en qüestió, analitzant tot seguit la freqüència amb què apareix cada tipus de resposta. El nombre d'entrevistes analitzades ha estat de quaranta cinc² i els trets que de major a menor freqüència atribueixen els entrevistats al caràcter català són:

1. *Tenacitat* amb 19 respostes (R)

(És a dir, que de les 45 persones que contesten la pregunta, 19 atribueixen aquest tret al nostre caràcter. Aquest nombre de respostes suposa un percentatge del 45 %).

2. <i>Individualisme</i>	17 R	40 %
3. <i>Seny i rauxa</i>	13 R	31 %
4. <i>Capacitat de diàleg</i>	11 R	26 %
5. <i>Obra ben feta</i>	11 R	26 %
6. <i>Amor al treball</i>	10 R	24 %
7. <i>Gasiveria</i>	7 R	17 %
Caràcter tancat	6 R	14 %
Covardia	6 R	14 %
Tot o res	4 R	10 %
Xovinisme	4 R	10 %
Seny	3 R	7 %
Filar massa prim	3 R	7 %

Després hi ha un grup d'altres respostes poc freqüents i que, per tant, no estudiarem. Concretament són 17 respostes més que suposen un percentatge total del 40 %: paciència, ganduleria, humor mofeta, esperança de

² Tot i que la campanya «Avui 2000» va realitzar aproximadament un centenar d'entrevistes, cal advertir que la pregunta que nosaltres hem analitzat no va ser formulada a tothom, o almenys no va sortir sempre publicada. És per això que el nostre grup de 45 personatges és absolutament representatiu de les respostes publicades. Aquests 45 personatges, les respostes dels quals han servit de base a la nostra anàlisi, han estat els següents: Salvador Espriu, Albert Jané, Joan Triadú, M. Ibáñez Escofet, Francesc Candel, M. Porter Moix, Alexandre Cirici, Pau Garsaball, Joan Brossa, Montserrat Roig, Antoni Malaret, M. Martí Pol, Joan B. Cendrós, X. Rubert de Ventós, Xavier Montsalvatge, Antoni de Senillosa, J. Andreu i Abelló, Frederic Escofet, Mª Aurèlia Capmany, Josep Mª Subirachs, Marta Pessarrodona, J. Castelló Rovira, Terenci Moix, M. Antònia Oliver, Núria Albo, T. Roig i Llop, Magda Oranich, Maria Rúbies, Alfons Figueras, M. Pujol i Pujol, Guillem Viladot, Teresa Pàmies, P. Pi-Sunyer i Bayo, Til Stegmann, Joan Josep Tharrats, Josep Mª Ballarín, A. Serra Ramoneda, Eulàlia Vintró, Robert Saladrigas, J. Vidal i Alcover, Ramon Pallarés, Domènec Alió, T. Garriga i Osca, X. Bru de Sala i J. Planchart i Martori. També cal afegir naturalment la resposta del professor Muñoz i Espinalt la qual, però, no ha intervingut a nivell numèric.

renaixença, habilitat, capacitat de supervivència, sentit poc patriòtic, fidelitat, solidaritat activa «de facto», ambició, desunió, amor a la llibertat, generositat, pobresa, pragmatisme, vulgaritat i tossuderia.

En resum veiem que en les 45 entrevistes revisades apareixen molts tipus de respostes diferents, de les quals només 13 tenen una certa importància. Tanmateix, únicament parlarem de les set primeres, és a dir, dels set trets atribuïts de forma majoritària al nostre caràcter per part dels entrevistats. Abans d'entrar directament a valorar cadascun d'ells val a dir que, de fet, el caràcter de tot un poble no es pot definir a base de trets aïllats com aquests, tal com ja va manifestar el professor Muñoz i Espinalt (1981), tot contestant la pregunta de la campanya «*Avui 2000*»: «Crec que el caràcter català no es pot definir amb una o dues paraules. Sobre aquest tema he escrit pàgines i pàgines i encara em quedo curt». Malgrat tot, l'anàlisi d'aquests trets resulta suggestiva perquè, per una banda, ens permet de veure què opinen del caràcter català catalans notables, i per altra, esmenar a temps els seus possibles errors o ajudar a perfeccionar alguns dels seus conceptes. I tot plegat penso que pot ser important de cara a la comprensió del nostre tarannà col·lectiu.

Passem doncs, definitivament, a l'estudi d'aquests trets:

Tenacitat

Aquesta característica, que és en la que ha coincidit més gent a l'hora de descriure el nostre caràcter, sembla que ens defineix perfectament. En efecte, som un poble tenaç. Això queda particularment palès si pensem que el poble català, juntament amb el poble jueu, són els únics pobles de la història contemporània que han sofert l'amenaça d'ésser anorreats, exterminats del tot, cosa que per altra banda ningú no ha pogut assolir plenament. La tenacitat d'uns i altres ha pogut fer-nos sobreviure fins i tot en les èpoques més difícils.

En relació al material de què disposem hi ha respostes de tota mena. No obstant això, vull dir que al marge de les entrevistes potser ningú com el filòsof català Francesc Pujols no ha sabut mai plasmar en una frase aquesta tenacitat del català que el fa ressorgir de les cendres una i altra vegada. Va dir Francesc Pujols (1882-1962): «El pensament català rebrota sempre i sobreviu als seus il·lusos enterradors».

Individualisme

Què no s'ha dit sobre l'individualisme dels catalans? Què no s'ha escrit sobre aquest tema? En realitat se n'ha parlat tant d'aquesta qüestió, que no

saltes mateixos hem acabat creient-nos el que de dolent o negatiu se'ns ha dit sobre el nostre individualisme. Perquè no podem oblidar que els pobles, a l'igual que les persones, no es fan ells mateixos, sinó també en relació directa amb la forma com els altres se'ls miren. No cal dir que els nostres veïns castellans s'han encarregat d'estendre aquesta imatge tòpica del nostre poble parlant del «indomable individualismo catalán» que posteriorment van anomenar «separatismo catalán». «Los catalanes son unos separatistas», sentíem no fa pas gaire. Tot això, és clar, també entraria una mica dintre del capítol de guerres psicològiques que comentàvem anteriorment.

Però, encara hi ha més: perquè si aquest accentuat individualisme nostre fos real, quin sentit tindria, per exemple, a Catalunya, una doctrina socialista, que lluny de potenciar aquestes diferències individuals el que intenta és reduir-les? Certament, la pregunta és prou delicada, però alhora és suficientment clara per a entendre com la caracterologia dels pobles ha de ser una eina auxiliar de les ideologies i formes de govern. Tot polític hauria de ser també un psicòleg. Però bé, això ens portaria per altres camins i el que cal veure realment és què hi ha de cert i què hi ha de tòpic en parlar de l'individualisme català.

En aquest sentit, crec convenient transcriure uns paràgrafs d'un article de Bladé i Desumvila (1981) que va aparèixer al diari *Avui* i que sota el títol «L'individualisme dels catalans» ens pot ajudar a situar les coses en el seu punt just. L'autor comença dient: «Som els catalans tan individualistes com la fama pregona per dir-ho amb una punta d'ironia? Fins un home que hi devia entendre i de tan prestigi com el senyor Francesc Cambó arriba a parlar en les seves *Memòries* del «ferotge» individualisme dels catalans; i d'aquí que siguem tan difícils de governar, mentre que els castellans, d'un tarannà més «obedient» — sempre segons el prohòmic de la Lliga — han ofert una bona base a qualsevol forma de règim dictatorial». Després d'algunes consideracions sobre l'abast del mot «individualisme», el mateix autor acaba l'article amb una frase bastant il·lustrativa que ens servirà a nosaltres també per deixar aquest tema i passar a l'estudi d'altres aspectes de la nostra manera de ser. Diu textualment: «Ras i curt: individualistes, relativament, els catalans ho som, però tan insolidaris, tan «ferotges» com ha estat dit, francament no». I tot sigui dit, ser una mica individualistes no és cap defecte, ja que un individualisme ben entès permet, entre altres coses, una independència de criteri i una capacitat de decisió que francament ens poden resultar molt útils.

Seny i rauxa

S'ha parlat també molt d'aquesta característica com a pròpia del nostre caràcter, però diguem que en realitat és aquest el segon gran tòpic, juntament amb l'individualisme, que circula al voltant del nostre tarannà. És ben cert que el català és un home assenyat, i per assenyat hem d'entendre «mesurat», «raonador», però no és un home arrauxat o amb tendència a la rebentada, com s'ha dit moltes vegades. Ben al contrari, el català té una paciència de sant... Quan el poble català pren alguna mesura un xic forta la majoria dels altres pobles, com a mínim, ja haurien fet esclatar la bomba atòmica, naturalment, en el cas que la tinguessin. Més que arrauxats, això sí, el que ens agrada és la xerinola, és a dir, treure importància a les coses, desdramatitzar els fets, fer una mica allò que popularment es coneix com «Fotre's del mort i de qui el vetlla». És clar, fer això al costat d'un poble com el castellà que durant segles ens ha tingut subjectes i el qual històricament s'ha caracteritzat pel seu «sentido trágico de la vida» comporta que l'aire humorístic del català esdevingui un mecanisme psíquic de defensa per a alliberar-nos de les tensions que crea la desesperada actitud del veí. Els catalans passem del seny a la xerinola, però no a la rauxa. Aleshores, la conjunció d'aquests dos elements, seny i xerinola, i aquestes són paraules del propi professor Muñoz i Espinalt³, «donen a la nostra gent un aire "surrealista" des de molt abans que els francesos empressin aquesta paraula». Així, doncs, queda ben clar que «xerinola» no és «rauxa».

Aquesta forma diferent de veure la vida que en aquest sentit tenim els catalans i els castellans queda palesa en tot, però val la pena recordar-la a través d'un cas concret: un fet històric que s'esdevingué durant la guerra civil espanyola i en plena batalla de l'Ebre. Diuen els cronistes que, entre les cançons més cantades per les tropes d'ocupació franquistes, n'hi havia una, la lletra de la qual era un atac ferotge i obert al nostre poble. Deia la cançó⁴:

*Catalán que injuriaste la bandera
que yo he jurado defender,
morirás como una fiera
por traidor a mi fe.
Catalán judío y renegado,
pagarás los daños que has causado.
Arriba escuadras a vencer,
que en España empieza amanecer.*

³ Manifestació recollida en una entrevista personal amb el professor Muñoz i Espinalt.

^{4, 5} La lletra de les cançons prové d'una conferència pronunciada amb data 14-4-80 pel

En canvi — i vet aquí la prova evident de per què hem de parlar d'un veritable «surrealisme» català —, vegem ara la lletra d'una de les cançons més cantades entre les tropes catalanes de l'Ebre⁵:

*L'orinal de casa bona
és un moble distingit,
veu les dones en camisa,
abans de posar-se al llit.
I l'orinal ha demostrat
ésser un moble d'utilitat.
I l'apreciem per lo (pel) que val
cantem les glòries de l'orinal.*

Crec que no calen més comentaris, llevat de constatar aquesta desdramatització del fet, aquest surrealisme que caracteritza veritablement la nostra manera de ser i que a més a més ens resulta terapèutic.

Capacitat de diàleg

Què no s'ha dit també d'aquest tret? del «parlem-ne»? És cert que som un poble obert al diàleg. La nostra pròpia gramàtica ja ho demostra, quan parlem diem que «enraonem», que entrem en raó. Tanmateix, al voltant d'aquest tret s'han anat creant una sèrie de tòpics que fan referència al «pactisme» i al «pacifisme» del poble català. S'ha fomentat la imatge del català treballador i pactista, quan la pròpia història ens demostra que parlar del pacifisme del nostre poble és parlar de la Catalunya colonitzada, però no de la veritable Catalunya. El poble català ha estat històricament un poble rebel i segurament tan bel·licós com qualsevol altre. No debades s'ha dit que abans del 1714 era un dels més bel·licosos d'Europa. Sense anar més lluny, el mateix Manuel Azaña (1880-1940) va dir una frase que dona una clara idea de la por que feia el temperament rebel dels catalans: «La estabilidad de la península ibérica estriba en bombardear Barcelona cada 50 años». (AZAÑA, *Obras Completas, IV*). Cal, per tant, bandejar aquesta imatge tòpica d'un català pobre d'esperit i mancat de tremp guerrer.

El que passa, però, és que es confonen en aquest sentit dues coses ben diferents: d'una banda, la capacitat de diàleg, i de altra, la manca d'ambició de poder. Aquest és un dels greus defectes del nostre caràcter; més que pactistes, som un poble sense ambició de poder. Tenim una actitud massa contemplativa davant del poder. Sembla talment com si tenir ambicions fos pe-

professor Muñoz i Espinalt a Omnium Cultural i que portava per títol «Introducció a l'estudi del caràcter català».

cat. Per il·lustrar aquestes afirmacions resultarà interessant la lectura d'un paràgraf de l'article aparegut a *La Vanguardia* (1981) que sota el títol «Catalanes eficaces, pero...», deia textualment:

«...es curioso comprobar el crédito de los hombres de Cataluña a la hora de colocar personas eficaces en los puestos de mando de las corporaciones más caracterizadas del empresariado español. No menos curioso es, sin embargo, contrastar esta evidente presencia con la casi absoluta ausencia de nuestros paisanos en los centros de decisión de la Administración del Estado. De la misma manera que gallegos, andaluces y castellanos se distinguen por una auténtica pasión por el poder, los catalanes siguen dando una sensación de indiferencia, cuando no de auténtica aversión por ocupar los puestos de responsabilidad. Estamos, sí, representados activamente en organismos influyentes de autodefensa económica; pero sólo indirectamente allí donde se «cuece» y se reparte la tarta de los presupuestos. Estamos en buena situación para realizar labor de pasillos y hasta de salón, pero dejamos las artes de la «cocina» para los demás».

No podria resumir-se d'una forma més magistral la greu problemàtica que tenim plantejada els catalans en relació al poder. Ens passa exactament al contrari que al poble castellà, el qual, palesant una ambició desmesurada, valora la importància dels seus dirigents, no per la validesa de les seves accions o la coherència dels seus programes, sinó pel temps que han sabut mantenir-se al poder. I, vet aquí quina paradoxa, quan entre nosaltres surt algú amb la clarividència suficient per manifestar això, tenim una tal deformació que no ens hi trobem. És el cas del nostre anterior president de la Generalitat, l'honorable Josep Tarradellas, que repetidament ha estat criticat per manifestar que la política consisteix a manar, dirigir i governar. Exacte, això és el que s'ha de fer: manar, dirigir i governar. Ens cal, per tant, pretendre més poder. Si després l'arribem a tenir o no, això ja són figues d'un altre paner, però de moment hem de tenir ambicions. Aquesta línia actual de fer política d'una forma altruista, desinteressada, sense cercar-hi res ambiciós és una postura massa generalitzada i, sobretot, molt equivocada que hem d'intentar corregir en el futur. Veiem, doncs, de quina forma ha d'interpretar-se aquesta «capacitat de diàleg» nostra, que coexisteix amb una alarmant indiferència vers el poder. Més que pactistes, ens manca afany de poder.

Entre les respostes formulades pels entrevistats a la campanya *Avui 2000* voldria remarcar la que dóna un professor d'Universitat resident a Berlín, Til Stegmann, que amb una clarividència notable ha sabut copsar aquesta doble faceta del nostre caràcter, tot dient: «Sempre he trobat molt difícil

definir les característiques d'un poble, sigui l'alemany o el català. Hi ha tants caràcters diferents entre la gent que forma una nació! Però em sembla que els catalans són actius en coses de comerç i indústria, oberts a contactes amb altres pobles. Sembla que el seny els fa una mica massa cautelosos, especialment en política». (Diari *Avui*, 1981). Més que el seny, la cautela segurament ens ve donada per aquesta manca d'ambició de poder que ja hem comentat, podríem afegir nosaltres.

L'obra ben feta

En efecte, el català, més que l'esforç del treball, busca la perfecció d'aquest treball. Però, per a entendre aquest tret, hem d'analitzar-lo en relació amb el següent, *l'amor al treball*.

Ja hem comentat com s'ha abusat de la imatge despectiva del català treballador, resignat i pactista. El que és innegable, en qualsevol cas, és que som un poble treballador, però no treballador perquè sí, sinó que entenem el treball d'una forma artística, li concedim un valor estètic, plàstic. Ens agrada, en definitiva, l'obra ben feta. El que hauríem de veure, en tot cas, és per què el treball té per a nosaltres aquest matís entranyable, que el fa com una cosa molt nostra, profundament arrelada en el nostre tarannà. En aquest sentit, recordo una frase que va dir l'eminent psiquiatra català, doctor Dídac Parellada, en una conferència pronunciada sobre el caràcter català i a la qual vaig tenir ocasió d'assistir⁶. La frase deia el següent: «El treball ha permès al nostre poble superar les garrotades, i per això té per a nosaltres un valor que no té per a d'altres pobles». Crec que l'afirmació és prou encertada i ens explica en part aquesta particular vinculació nostra vers el treball. Recordem, si més no, que l'endemà del dia que les tropes de Felip V entraren a Barcelona, l'any 1714, tots els botiguers i menestrals van obrir normalment llurs establiments, som si allà no hagués passat res. Refugiant-se en el treball, una vegada més, era com el nostre poble havia de superar l'amargor de la derrota. Podríem comentar altres exemples però crec que aquest, que de tant citat ja ha esdevingut clàssic, resulta prou clarificador.

En relació a les entrevistes voldria reproduir la resposta que dona l'escriptora Mª Aurèlia Capmany, que diu el següent, tot contestant la pregunta

⁶ La conferència portava per títol «El caràcter vist a través de les memòries escrites per catalans» i va ser pronunciada pel doctor Dídac Parellada amb data 10-12-81. Aquesta conferència va ser la penúltima del *1er Curs de Formació 1981-82* sobre «Com som els catalans», organitzat pel partit català CDC (Convergència Democràtica de Catalunya) i en el qual també va intervenir el professor Muñoz i Espinalt. Els parlaments van tenir lloc al Casal Les Corts, d'aquest mateix partit.

«Quines característiques creieu que defineixen millor la manera de ser catalana?»: «Totes les qualitats del món menys amor al treball» (Diari *Avui*, 1980). En aquesta contestació hem d'advertir, però, un altre dels perills freqüents en parlar del caràcter d'un poble, i és que sovint s'intenta fer una frase per a la posteritat, grandiloqüent i ampul·losa, però amb un contingut que aclareix ben poca cosa. Es demostra una vegada més la cautela que han de tenir aquests personatges tan coneguts en respondre aquest tipus de qüestions, ja que acostumem a ser jutjats com a poble segons el que ells diuen.

Gasiveria

I amb això arribem al tercer gran tòpic que apareix sempre quan parlem del caràcter català. Es diu que som un poble gasiu i avariçós. Són molts els entrevistats que recorren a la *Gasiveria* per definir el nostre tarannà, però val la pena reproduir la resposta que dóna un de ben conegut, Salvador Espriu: «Gasiveria. I em sap molt de greu d'haver de coincidir amb Dante, però busqueu la sinceritat, oi?». (Diari *Avui*, 1980). Jo afegiria una segona pregunta a continuació de la que formula el senyor Espriu: ¿Si no hagués estat Dante qui hagués parlat d'aquest tret, la seva resposta hauria estat la mateixa? Possiblement no. En aquest cas el poeta, davant d'una aparent espontaneïtat, s'ha vist obligat a recórrer a un personatge com Dante per donar consistència a les seves paraules. Però és que el prestigi és tan màgic, que la gent del carrer, tot llegint aquesta resposta, no sabrà distingir entre el Salvador Espriu com a eminent poeta, que ho és de debò, i el Salvador Espriu com a psicòleg superficial, i pensarà que el personatge és eminent en tot, quan no és així. A més a més, la gent encara quedarà més convençuda que som un poble gasiu perquè, és clar, com que això ja va dir-ho el mateix Dante...

Aquest nou exemple ens ha de servir per veure de quina forma tan simple, però alhora tan desafortunada, pot tergiversar-se el caràcter del nostre poble i, el que és pitjor, ni el mateix poeta en aquest cas devia ser conscient de l'efecte negatiu que podien tenir les seves paraules. Enfront d'aquest tipus de resposta veiem ara com contesta la pregunta un capellà, Josep M.ª Ballarín: «La pobresa. Som terra pobra guanyada terròs a terròs. I la generositat. Ja estic tip que ens engeguin allò de "l'avara povertà". Estalviadorets i potser massa menuts, el català és generós quan sap que val la pena» (Diari *Avui*, 1981). Aquesta afirmació possiblement s'ajusti molt més a la realitat. També cal remarcar l'enorme qualitat de la resposta perquè Josep M.ª Ballarín dóna raons, justifica aquesta resposta. I això és precisament el que

hauríem d'exigir d'aquests personatges, que ens donessin proves del que diuen.

En aquesta mateixa línia opina el meu mestre, professor Carles Muñoz i Espinalt, profund coneixedor de la caracterologia catalana, per a qui el nostre poble, lluny de ser gasiu i avariciós és veritablement generós. Els arguments que addueix són d'un pes específic notable⁷: «Si el poble català fos autènticament avariciós — diu — no seria tan despreocupat i tan mancat de sentit de control en relació al fet que el 25 % de les despeses de l'Estat espanyol ha de pagar-les ell, sense haver sabut mai amb exactitud en què s'inverteixen». I és ben cert: Francesc Cambó (1875-1947) en el seu temps va denunciar aquest fet tot dient que sempre s'havia dit que qui paga mana però aquí, a Catalunya, paguem sempre i no manem gens (F. Cambó, 1930).

Podem dir, doncs, que si bé és cert que som un poble amb un clar sentit de l'economia i de l'estalvi, com ja van fer notar diversos estrangers que van visitar Catalunya a finals del segle XVIII, afirmar a partir d'aquí que som tan avariciosos i gasius està fora de lloc.

En resum: aquesta valoració de judicis sobre el nostre tarannà col·lectiu ens demostra que afinar molt més i sense tòpics en el coneixement sistemàtic i profund del nostre caràcter, farà possible de projectar-nos amb millor eficàcia com a nació que som. La caracterologia, doncs, ens apareix com una nova eina per al redreçament nacional dels Països Catalans.

⁷ Manifestació recollida en una entrevista personal amb el professor Muñoz i Espinalt.

Bibliografia

Llibres

STALIN, J. (1913): *El marxismo y la cuestión nacional*, Ed. Fundamentos 1976, Colección Ciencia.

BLADÉ i DESUMVILA, A. (1967): *Francesc Pujols per ell mateix*, Barcelona, Ed. Pòrtic.

AZANA, M.: *Memorias políticas y de guerra*, Obras Completas IV, México, Ediciones Oasis.

CAMBÓ, F. (1930): *Per la concòrdia*, Ed. Llibreria Catalònia.

Articles

BLADÉ i DESUMVILA, A., «L'individualisme dels catalans», *Diari Avui, Adesiara*, 29-12-81, p. 4.

Autor no especificat, «Catalanes eficaces, pero...», *La Vanguardia, Tribuna*, 31-12-81, p. 5.

Referències de les entrevistes comentades:

Diari AVUI, «Campanya Avui 2000», *Instantànies*: Carles Muñoz i Espinalt, 29-11-81; Til Stegmann, 17-5-81; Mª Aurèlia Capmany, 23-11-80; Salvador Espriu, 6-7-80; Josep Mª Ballarín, 5-7-81.

(Les dates corresponen als dies en què van sortir publicades les entrevistes a cadascun dels personatges).